

BOSNA I HERCEGOVINA
REPUBLIKA SRPSKA
VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE
BROJ: 89 0 P 042432 22 Rev
Banjaluka, 03.08.2022. godine

Vrhovni sud Republike Srpske u vijeću sastavljenom od sudija Violande Šubarić, kao predsjednika vijeća, Davorke Delić i Rose Obradović, kao članova vijeća, u pravnoj stvari tužiteljice C.B. iz I.I., koju zastupa punomoćnik Š.A., advokat iz S., protiv tuženog V.D. sa S., selo V., kojeg zastupaju punomoćnici Č.Z., advokat iz R. i M.N., advokat iz I.S., radi utvrđenja ništavosti ugovora o doživotnom izdržavanju, odlučujući o reviziji tuženog protiv presude Okružnog suda u Istočnom Sarajevu broj 89 0 P 042432 21 Gž 2 od 21.01.2022. godine, na sjednici održanoj dana 03.08.2022. godine, donio je

PRESUDU

Revizija se odbija.

Obrazloženje

Prvostepenom presudom Osnovnog suda u Sokocu broj 89 0 P 042432 20 P 3 od 30.06.2021. godine, odbijen je tužbeni zahtjev tužiteljice da se utvrdi da je ništav ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između tužene V.D. kćeri G., kao davaoca izdržavanja i prednika tužiteljice P.J. sina G., rođen 14.04.1947. godine, kao primaoca izdržavanja, ovjeren pred Osnovnim sudom Sokolac, Odjeljenje Srpsko Sarajevo broj ... od 21.04.2004. godine. Obavezana je tužiteljica da tuženom naknadi troškove parničnog postupka u iznosu od 7.440,00 KM.

Odbijen je zahtjev tuženog za naknadu troškova postupka u iznosu od 750,00 KM.

Drugostepenom presudom Okružnog suda u Istočnom Sarajevu broj 89 0 P 042432 21 Gž 2 od 21.01.2022. godine, djelimičnim uvažavanjem žalbe, presuda Osnovnog suda u Sokocu broj 89 0 P 042432 20 P 3 od 30.06.2021. godine je preinačena tako što je utvrđeno da je ništav ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između tužene V.D. kćeri G. kao davaoca izdržavanja i prednika tužiteljice P.J. sina G., rođen ...1947. godine kao primaoca izdržavanja, ovjeren pred Osnovnim sudom Sokolac, Odjeljenje Srpsko Sarajevo broj ... od 21.04.2004. godine.

Obavezan je tuženi da naknadi troškove parničnog postupka tužiteljici u iznosu od 8.150,00 KM, u roku od 30 dana, od dana pravosnažnosti presude, pod prijetnjom prinudnog izvršenja.

Blagovremeno izjavljenom revizijom drugostepenu presudu pobija tuženi, iz razloga povrede odredaba parničnog postupka i pogrešne primjene materijalnog prava, s prijedlogom da se revizija usvoji, pobijana presuda preinači, odnosno ukine i predmet vrati na ponovno suđenje.

U odgovoru na reviziju tužiteljica predlaže da se revizija odbije.

Revizija nije osnovana.

Predmet spora u ovoj parnici je zahtjev tužiteljice da se utvrdi da je ništav ugovor o doživotnom izdržavanju, zaključen između V.D. kćeri G., kao davaoca izdržavanja i prednika tužiteljice P.J., kao primaoca izdržavanja, ovjeren kod Osnovnog suda u Sokocu, Odjeljenje Srpsko Sarajevo broj ... od 21.04.2004. godine, zbog povreda načela savjesnosti i poštenja iz člana 12. Zakona o obligacionim odnosima („Službeni list SFRJ“, broj: 29/78, 39/85 i 57/89 i „Službeni glasnik RS“, broj 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04, u daljem tekstu ZOO), te povrede člana 56. ZOO, odnosno da je ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen u namjeri da se pribavi nesrazmjerna imovinska korist, očekujući skorou smrt primaoca izdržavanja.

U provedenom dokaznom postupku prvostepeni sud je utvrdio: da je tužiteljica zakonski nasljednik – kćerka P.J., a prvobitno tužena V.D. (umrla u toku postupka), sestra P.J.; da je P.J. sa V.D. sačinio ugovor o doživotnom izdržavanju 20.04.2004. godine, koji je ovjeren od Osnovnog suda u Sokocu Odjeljenje Srpsko Sarajevo, broj ... od 21.04.2004. godine; da su se ugovarači sporazumjeli da davalac izdržavanja izdržava primaoca izdržavanja, da mu pomaže u bolesti i obezbijedi potrebnu pomoć ljekara, da ga njeguje, a za slučaj smrti pristojno sahrani po mjesnim običajima i podigne mu spomenik, a da primalac izdržavanja P.J. na ime primljenog izdržavanja ostavlja svojoj sestri V.D. nekretnine označena kao k.č. br. 754/2 skica 7, upisana u listu nepokretnosti 876, upisane u zemljišnim knjigama R CG, Područna jedinica T., KO M.; da je navedeni ugovor, od strane postupajućeg sudije Osnovnog suda u Sokocu, Odjeljenje Srpsko Sarajevo A.Š., ovjeren u Bolnici K., gdje se primalac izdržavanja tada nalazio na liječenju; da je davalac izdržavanja preminuo dana ...2004. godine u Bolnici K., kao i da je iza istog proveden ostavinski postupak dana 27.02.2012. godine, a kao nasljednik proglašena tužiteljica.

Kod ovako utvrđenog činjeničnog stanja prvostepeni sud nalazi da tužiteljica na nesumnjiv način nije dokazala da je pobijani ugovor sačinjen na nepropisan način, pa s tim u vezi i ništav u smislu odredaba člana 103. stav 1. ZOO, jer nijedan dokaz koji je tužiteljica izvela ne ukazuje na činjenicu da je navedeni ugovor bio nepropisno sačinjen ili u odnosu na davaoca izdržavanja sačinjen pod prisilom, prinudom ili prevarom, nego naprotiv da je to bila volja primaoca izdržavanja znatno prije zaključenja ugovora, koju volju je dokazala tužena, što je bio razlog da odbije tužbeni zahtjev.

Drugostepeni sud je našao da je prvostepeni sud na utvrđeno činjenično stanje pogrešno primijenio materijalno pravo, te je žalbu tužiteljice djelimično usvojio i prvostepenu presudu preinačio, tako što je utvrdio da je ništav ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između tužene kao davaoca izdržavanja i prednika tužiteljice kao primaoca izdržavanja, sve temeljem odredbe člana 229. stav 1. tačka 4. Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik RS“ broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 i 61/13, u daljem tekstu: ZPP).

Obrazložio je da je ništav ugovor čija egzistencija je zabranjena pozitivnim propisom ili moralnim shvatanjima sredine, pa i u slučaju da davalac izdržavanja zaključuje ugovor znajući da

je primalac izdržavanja teškog zdravstvenog stanja u kome nastupanje smrti predstavlja izvjesnu činjenicu koja po redovnom toku stvari nastupa kroz relativno kratko vrijeme, jer je takav ugovor suprotan moralu i načelu savjesnosti i poštenja.

Cijeneći da je davalac izdržavanja u vrijeme zaključenja ugovora, s obzirom na lična saznanja o vrsti bolesti od koje je bolovao primalac izdržavanja i manifestacijama bolesti koje je davalac izdržavanja mogao primijetiti, mogao znati da je primalac izdržavanja teško bolestan i da mu predstoji skora smrt, drugostepeni sud nalazi da je zdravlje primaoca izdržavanja bilo teško narušeno i da je davalac izdržavanja kao prosječan čovjek mogao znati da primaocu izdržavanja prijeti skora smrt.

Slijedom toga zaključuje da nije bitna forma ugovora već okolnosti u kojima je konkretni ugovor zaključen, kod činjenice da iz medicinske dokumentacije proizlazi da je primalac izdržavanja primljen u bolnicu 07.04.2004. godine, da je 06.05.2004. godine umro, da je u toku tog boravka istom utvrđena dalja progresija bolesti u toku radioterapije, da bolest ima progresivan tok i da se prima u terminalnoj fazi sa opsežnim promjenama uz nemogućnost ishrane, da je primalac izdržavanja bio težak bolesnik (karcinom) čije stanje je bilo poznato i tužiteljici i tuženoj, pa je nastupanje smrti predstavljalo izvjesnu činjenicu koja po redovnom toku stvari nastupa kroz relativno kratko vrijeme, što je bio razlog usvajanja žalbe tužiteljice i preinačenja prvostepene presude.

Pobijana odluka je pravilna iz slijedećih razloga.

Prema odredbi člana 120. stav 1. Zakona o nasljedjivanju („Službeni list SRBiH“ broj 7/80 i 15/80-u daljem tekstu: raniji ZN), koji je bio na snazi u vrijeme zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju (21.04.2004. godine), ugovor o doživotnom izdržavanju je ugovor kojim se jedan ugovarač obavezuje da izdržava doživotno drugog ugovarača ili neko treće lice, a u kome drugi ugovarač izjavljuje da mu ostavlja svu svoju imovinu ili jedan njen dio u nasljeđe je ugovor o otuđivanju uz naknadu cijele ili dijela imovine koja pripada primaocu izdržavanja u vrijeme zaključenja ugovora, a čija je predaja davaocu izdržavanja odložena do smrti primaoca izdržavanja.

Ugovor o doživotnom izdržavanju je pravni posao „inter vivos“, dvostrano obavezan, teretan i formalan ugovor, sa elementima aleatornosti, zaključen s obzirom na lična svojstva ugovornih strana, a imovina obuhvaćena ugovorom ne ulazi u zaostavštinu.

Obaveza davaoca izdržavanja se sastoji u činidbama davanja i činjenja koje su predviđene ugovorom ili određene prirodom stvari, a obaveza drugog ugovarača je da na davaoca izdržavanja s danom svoje smrti prenese vlasništvo na svojoj imovini u cijelosti ili na jednom njenom dijelu.

Predmet ugovora je imovina primaoca izdržavanja ili jedan njen dio, nekretnine, kao i pokretne stvari koje služe za upotrebu, odnosno iskorištavanje nekretnina, koje se smatraju obuhvaćene sa nekretninama koje se daju nakon smrti primaoca izdržavanja.

Obaveza davaoca izdržavanja najčešće se sastoji iz smještaja, ishrane i drugih davanja, a pored toga (ili umjesto ovih davanja) ugovorom se mogu obuhvatiti i davanja druge vrste kao davanja u gotovom novcu.

Iz činjeničnog utvrđenja nižestepениh sudova slijedi da je predmetni ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen neposredno pred smrt primaoca izdržavanja, odnosno 20.04.2004. godine,

ovjeren od strane sudije 21.04.2004. godine, da je smrt primaoca izdržavanja nastupila 06.05.2004. godine.

Kod ugovora o doživotnom izdržavanju, aleatornost se odražava u neizvjesnosti koliko dugo će trajati obaveza davaoca izdržavanja, odnosno koliko dugo će primalac izdržavanja primati ugovoreno izdržavanje. Aleatornost se manifestuje kroz neizvjesnost o vremenu smrti primaoca izdržavanja kao budućeg događaja. Pri tome, osnovni uslov za postojanje aleatornosti kod ove vrste ugovora je da budući događaj – smrt primaoca izdržavanja bude za ugovorne strane neizvjestan, dakle, zahtijeva se neizvjesnost u subjektivnom a ne isključivo u objektivnom smislu.

Faktičko pružanje izdržavanja prije zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju ne utiče na njegov nastanak, ali je od značaja za procjenu ništavosti ugovora zbog povrede dobrih običaja. Svijest i znanje o bliskoj smrti i nesrazmjernoj imovinskoj koristi kao i o izigravanju prava nasljednika predstavljaju činjenice zbog kojih bi takav ugovor bio ništav u smislu člana 103. ZOO.

Samo saznanje davaoca izdržavanja da primalac izdržavanja boluje od teške bolesti ne mora da znači samo po sebi da je ugovor ništav i nemoralan pravni posao.

Ugovor o doživotnom izdržavanju po svojoj pravnoj prirodi predstavlja teretni pravni posao, kojim se davalac izdržavanja obavezuje da izdržava doživotno primaoca izdržavanja a da mu ovaj kao naknadu za izdržavanje ostavlja u svojinu dio ili cjelokupnu svoju imovinu. Ovaj ugovor se zaključuje onda kada primalac izdržavanja zbog starosti ili zdravstvenog stanja nije u mogućnosti da se sama stara o sebi, jer mu je potrebna pomoć drugog lica.

Iz tog razloga saznanje davaoca izdržavanja da primalac izdržavanja boluje od teškog oboljenja ne mora da znači da je ugovor o doživotnom izdržavanju nezakonit ili nemoralan pravni posao, jer i teško oboljenje lica koje podliježe odgovarajućem medicinskom tretmanu ne mora da ukazuje na blisku smrt i na kraće trajanje obaveza davaoca izdržavanja. S druge strane, primalac izdržavanja koji boluje od teške bolesti i koji je nemoćan ima potrebu za pojačanom njegom i pažnjom trećeg lica, bez obzira na to koliko će to stanje trajati.

Zbog toga se činjenica što je ugovor trajao vrlo kratko vrijeme, ne može uzeti kao osnov za ništavost tog ugovora, pogotovo u slučaju kada su prije njegovog zaključenja ugovorne strane ispunjavale obaveze i prava koje su tim ugovorom bile predviđene, kao što je u konkretnom slučaju, što je utvrđeno iskazima svjedoka, da je davalac izdržavanja prije toga vodio brigu o primaocu izdržavanja, da je živjela u zajednici sa davaocem izdržavanja, da su živjeli u kući njihovog oca, te da je davalac izdržavanja brinula o njemu i o stanju njegovog zdravlja već od momenta kada se isti razbolio 2002. godine pa sve do njegove smrti, u čemu joj je pomagao i njen sin (tuženi tako što ga je vozio u bolnicu), pa je zaključenje međusobnog ugovora kod takvog stanja stvari predstavljalo pravno oblikovanje odnosa ugovornih strana.

Slijedom toga, u slučaju kada ugovor o doživotnom izdržavanju predstavlja izraz volje ugovornih strana sa njihovom jasnom izraženom namjerom da se pravno vežu, on ne predstavlja ništav pravni posao samo zbog toga što je davalac izdržavanja znao za teško oboljenje primaoca izdržavanja, niti bi se u situaciji kada je davalac izdržavanja izvršavao svoje ugovorne obaveze kako bi se ostvarila svrha ugovora, mogao izvesti zaključak da je postojala na njegovoj strani

namjera da iskoristi teško zdravstveno stanje primaoca izdržavanja radi sticanja nesrazmjerne imovinske koristi.

Slijedom navedenog, pogrešan je zaključak drugostepenog suda da je predmetni ugovor ništav iz razloga koje je našao drugostepeni sud (da je nastupanje smrti primaoca izdržavanja predstavljalo izvjesnu činjenicu).

Ugovor o doživotnom izdržavanju spada u kategoriju formalnih ugovora, jer je odredbom člana 120. stav 2. i 3. ranijeg ZN propisano da takav ugovor mora biti sastavljen u pismenom obliku i ovjeren od sudije koji će prilikom ovjere pročitati ugovor i upozoriti ugovarače na posljedice ugovora.

Iz izvedenih dokaza proizlazi da je sudija ugovor ovjerala nakon što je u bolnici obavila razgovor sa primaocem izdržavanja i konstatovala da je primalac izdržavanja izgubio moć govora zbog oštećenja glasnica, ali da je svjestan komunikacije sa drugim osobama i sa sudijom koju vrši pisanjem i mimikom, te da je svjestan svojih postupaka i da na zaključenje ugovora nije doveden silom, prijetnjom ili u zabludi, te nakon što je sudija pred prisutnim strankama pročitala ugovor, konstatuje da su stranke svjesne odredaba ugovora i obaveza koje proističu iz istog, te u prisustvu sudije potpisuju ugovor koji nakon toga sudija svojim potpisom ovjerava.

Okolnost što je ugovor ovjeren od strane sudije u smislu člana 120. stav 2. i 3. ranijeg ZN, ne isključuje mogućnost da jedan ugovarač u vrijeme zaključenja ugovora nije bio sposoban za razumno i normalno rasuđivanje, odnosno za izražavanje pravno relevantne volje, iako nije lišen poslovne sposobnosti, ili to stanje nije imalo karakter trajnog duševnog oboljenja.

Navedeno znači da se u parnici može dokazivati da posvjedočene činjenice konstatovane na ovjeri ugovora nisu tačne.

Pretpostavka za valjanost pravnog posla je da je učesnik tog pravnog posla, stranka koja neposredno zaključuje ugovor, sposobna za razumno rasuđivanje. Ukoliko stranka nije sposobna za razumno rasuđivanje ona ne može da izjavi pravno relevantnu volju za zaključenje pravnog posla, bez obzira na to da li je lišena poslovne sposobnosti.

Nalazom i mišljenjem vještaka neuropsihijatra u konkretnom slučaju, utvrđeno je da primalac izdržavanja nije imao poslovnu sposobnost za zaključenje ugovora, jer nije mogao kvalitetno komunicirati, a ta komunikacija bi se cijenila kao njegova poslovna sposobnost. Vještak se izjasnio da je pri ocjeni poslovne sposobnosti prvi uslov da lice mora imati očuvanu svijest u svakom smislu, da ima sposobnost komunikacije u stepenu koji je potreban za sklapanje ugovora i potpisivanje pravnog akta, ali da iz medicinske dokumentacije, pa i one koja je dostavljena vještaku, je nesporno da primalac izdržavanja nije mogao kvalitetno komunicirati. Komunikacija mimikom i gestovima, te eventualna sposobnost pisanja, nisu bili dovoljni da bi se primalac izdržavanja mogao smatrati poslovno sposobnim, jer stanje mimične muskulature je zbog opsežnosti raspadanja tkiva vrata i okolne upale koja isključuje donji dio lica, mimičnim odgovorima izostao, obzirom da normalan govor prati, održava i potkrepljuje mimika i određeni adekvatni gestovi, pa iako nema kompletne medicinske dokumentacije o istoriji bolesti primaoca izdržavanja, te drugih nalaza osim otpusnog pisma, vještak ipak zaključuje da slijedom njegovog znanja i iskustva primalac izdržavanja nije mogao izraziti svoju volju na način kako bi to bilo razumljivo prisutnim licima, jer se mimikom i gestovima dopunjava govor i daje mu se

emocionalno obilježje, a mimika i gestovi (osim kod gluvoonijemih lica) ne mogu zamijeniti govor.

Budući da stranka koja nije sposobna da razumno rasuđuje ne može da izjavi pravno relevantnu volju za zaključenje pravnog posla kako je predviđeno odredbom člana 28. ZOO, a što u konkretnom slučaju proizlazi iz nalaza vještaka neuropsihijatra, predmetni ugovor nije zaključen saglasnošću volja o njegovim bitnim sastojcima u smislu odredbe člana 26. ZOO, jer iako primalac izdržavanja nije bio lišen poslovne sposobnosti niti je bio duševno poremećen, u vrijeme zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju on nije bio sposoban za razumno rasuđivanje, odnosno nije mogao da izrazi svoju volju i tako ni da shvati značaj pravne radnje koju preduzima.

Po ocjeni ovog suda nalazom vještaka neuropsihijatra osporena je snaga značaja ovjere ugovora od strane sudije, te iskaza svjedoka u pogledu posvjedočenih činjenica da je primalac izdržavanja bio sposoban i imao volju da zaključi ugovor, bez čega nema uslova za nastanak punovažnog ugovora, pa je tako zaključen ugovor ništav iz tog razloga, u smislu člana 103. ZOO, a ne iz razloga koji je naveo drugostepeni sud.

Slijedom navedenog odlučeno je kao u izreci na osnovu odredbe člana 248. ZPP.

Predsjednik vijeća
Violanda Šubarić

Tačnost otpavka ovjerava
Rukovodilac sudske pisarnice
Biljana Aćić